DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA
DE
ANASARCA

QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI
PRAESIDIS & DIRECTORIS,
SPECTABILIS
DOMINI DECANI
NEC NON
CLARISSIMORUM DD. PROFESSORUM
PRO
RITE OBTINENDA
MEDICINAE DOCTORIS LAUREA
IN ALMA AC CELEBERRIMA REGIA SCIENTIARUM
UNIVERSITATE HUNGARICA
PUBLICAE ERUDITORUM DISQUISITIONI
SUBMITTIT

JOANNES GERE,

Theses adnexae publice defendentur in aedibus Facultatis Medicae mense Januarii die 1844.

BUDAE,
typis Joannis Gyurián et Martini Bagó.

ÉRTEKEZÉS

A'

BŐR-VÍZKÓRRÚL

ÍRTA

ORVOS TUDORRÁ LÉTEKOR

GERE JÁNOS,

BUDÁN,

nyomatott Gyurián és Bagó betűivel.

1844.

MÉLTÓSÁGOS

KESSELEÖKÖI BÁRÓ

MAJTHÉNYI ANTAL

ÚRNAK

CZÁSZÁRI KIRÁLYI KAMARÁS 'S ARANYKÚLCSOS VITÉZNEK
TTES NEMES LIPTÓ VÁRMEGYÉ ÉRDEMDÚS FŐ ISPÁNYNAK
LEGMÉLYEBB TISZTELETTEL

ajánlja

a' Szerző.

Versengre buzgunk a' tökély felé

Bőrvizkór vagy sejt szövet vizkór.

Hautwassersucht.

Hydrops Cutaneus Anasarca. Hydrops Textus Cellulosi.

Bőrvizkór. Vizkór alatt a' rendellenesen öszve gyülemlett nedvet értjük, melly a' sejtszövet sejteibe öszve gyülvén azokat, kitágítja, 's daganatot képez. Ha ezen daganat kisebb térimét foglal el, akkor vizenynek (Oedema) mondatik, 's a' megtámadott részről mellyen támad nyeri, második nevezetét, ugy a' lábak vizenye (Oedema pedum) Herezsacskó vizenye (Oedema scroti) szemhéják vizenye (Oedema palpebrarum) mondatik; ha pedig ezen gyülem vagy is inkább daganat, az egész kültakarókat ellepi közönséges Bőrvizkórnak mondatik, (Hydrops Cutaneus, Universalis, Anasarca,) mellyhez közönségesen nem csak az imént emlitett vizenyek 'csatlódnak, hanem ha a' Bőrvizkór kifejlödött, az életmüves test üregeibe is hat, ugy mint a' fej, mell has üregeibe. Közönségesen ekként szokott támadni: leggyakrabban a' lábszárak 's maga a' láb dagad meg, innét vonúl mind inkább felfelé a' Czombokra, elárad a' herezsacskóra 's a' férfi vesszöre, hol gyakran átlátszó nagy daganatot képez, úgy hogy a' vizellés tsak bajjal cseppenként történhetik; a' nönemnél a' szemérem ajkakat támadja meg, innét vonúl mindinkább felfelé a' törzsök kültakarójan, innét felyebb, 's a' nönemnél a' csecs börét fesziti, útját veszi innét a' felső végtagokra, hol eleinte, a' kéz felső felét azután az al 's késöbb a' felka-

rokra terjed, innét a' képre árad, itt kivált eleinte az alsó álkapocs, később az egész képet árasztja el daganatával, kivált szereti a' szemhéjakat, mellyeket ugy annyira megtámadja, hogy azokat a' beteg fel sem nyithatja. Végkép a' fejnek hajas reszét is ellepi.

Elosztjuk a' Börvizenyt maradása tekintetiből a' kóbor vizenyre (Oedema vagum) a' hol a' megtámadott helyet elhagyja, 's más helyen tünik elő, és az állandó vizenyre (Oedema fixum) melly az egyszer megtámadt helyen egész betegség folyamata alatt megmarad.

Kétféle alakban fordúl elő ezen betegség t. i. mint vizenyes daganat (tumor Oedematicus) melly a' kémlő új nyomására enged, gödröt hágy maga után, 's egy ideig meg is tartja, és feszült bár de puha, fájdalmatlan, hideg fénylő fehér mint egy pergamén, az ezen daganatot képező nedv fehérnyét 's kocsonyát vagy felolvasztott zsirt tart magában.

Második alakja. A' kemény daganatu Börvízkór (Scleromaticus) melly kemény és rugékony; ez a' kémlő új nyomásának csak keveset enged, és éppen semmi gödröt (foveam) sem hágy, 's többé kevesbbé fájdalmas; az itt öszve gyülemlett nedv szinte fehérnyét, de kivált rostanyt tartó vizből áll, a' szövet sejtei kevésbbé vannak ki tágitva, de a' bennök foglalt rostánynál keményebbek.

Hajlam ezen betegségre nagyon szélessen terjed az emberiségen 's ugy látszik, ha a' beható külbefolyások gyakorolják hatalmukat, minden emberen fejlödhetik ki ezen baj, mert nincsen azon nem élet idő, évszak, éghajlat, mérsékmény, hol ezen betegség nem fordult volna elő, csak hogy ezen betegségre való hajlam már nagyobb már kisebb mértékben van kifejlődve A' gyermekkor a' küteges, kivált vörhenyes vizkórra hajló, a' serdült kor, inkább Csúzos, 's gyulasztó bélyegü vizkórra. Az öregkor, leginkább azon vizkórokra hajló, mellyek az életmüves test kimeritett erején 's leginkább

zsong hiányán alapúlnak. A' Férjfi nem egy általjában lobos, erötelyes bélyegü. A' nöi nem inkább az eröhiányos forgékeny (erethisticus) vizkórokra hajló; igy tompa (torpidus) gindár alkatu (Const. laxa) egymik eröhiányos vizkórokra. Az erös, vérteljes egymik ellenben, a' lobos eröteljes vizkórokra hajlók; nagy hajlandosággal birnak azok kivált kiknek rostjai gindárabbak, kik már kóra ifjuságokban kövérségre nagy hajlandósággal birtak 's kövérek.

Ezekhez járulnak még az elökészitő 's támasztó okok, vagy mint némellyek akarják, belső és külső okok.

Előkészitő okúl szolgálhatnak a' rendes jó tápláléknak hiánya, a' szeszes italokkal 's zöld theával való vissza élés, a' képlő tehetség rendelenességei; tüdők, sziv, máj, 's leggyakrabbon vesék életmüves hibái, miért is a' vizkórt mint vesék bajának kórjelét állittják némely orvosok symptoma morbi Brigthii). Bör minden nemü gyuladásai, kütegei, ugy mint Orbáncz, rühsenyv, kanyaró, himlövörheny, fehérkór, csúz, süly, kőszvény, aranyér, görvélykór, első 's másod rendü vér megmérgezései, felszivott geny vagy húgy által, 's végre miud azon okok mellyek a' bőr kigőzölgést 's a' vér eres keringést (Circulatio venosa) akadályozzák; meghütések, a' bőr kütegek 's szokványos kiüritések kimaradása, elnyomatása: ugy mint aranyér hószám kimaradása, mocsáros senyv, soká tartó hideglelések 's ezekre következett nedvpangások, dugulások, daganatok, hideg nedves lég, nemesebb nedvek, kivált a' mag vesztése, hirteten harag, szomorúság, helybeli erömüves sértések; ezen elő számlált két rendü okok hatása következtében már rögtön, már lassú léptekkel haladva fejlödik ezen betegség melly fő polczát el érvén, e' következő kórjelekkel külekezik.

Kórjelei. Az egész testet meg lepő daganat, melly tapintva hideg, az új nyomására enged, 's gödröt hágy, szine fehér, fénylő, fájdalmatlan, az arcz senyves tekintetet ölt, szemei fénye csökken, szemhéjak duzzadtak,

képe ha csak a' daganattól nem duzadt, sovány szinetlen kiaszott, ajakai pirossága elmúlt, lélekzése eleinte rendes, de ha viz, mell üregébe szürödik, felette rövid, nagy megeröltetéssel történik, mind a' két kezeivel tárgyakhoz ragaszkodik, igy a' lehellést könnyiteni akarván, ehhez csatlódik az erös köhögés, hányás, illyenkor a' beteg képe az agyfelé tódúló vértől megvörösül, megkékül, szèmei tülköthártyája megvörösödik, 's halálos veszedelembe ejti a' beteget. — A' gyomor étvágya eleinte csak nem rendedes, ha már a' has üregbe ömlött a' viz akkor ennek müködése is gátoltatik, a' bévett eledeleket akkor nem szenvedi hanem nem sokára a' bévétel után ki hánja, 's undorodast okoz minden ételek iránt; a' szomjuság igen gyakran jelen szokott lenni a' betegeknél, melly öket kinozza; — a' székletételek restek 's csak nehezen ürittetnek ki, 's ez illyenkor sötét vörös barna, ,zöldes, vagy nyákosak — Vizellet igen csökkent ugy hogy a' betegek 24 óra alatt alig bocsátnak 2—3 obony vizet, szine megváltozott, többnyire vörös ,barna, sör vagy rózsa szinü ülepedéket tesz le, gyakran tej szinü 's nem sokára ki tisztúl, 's geny vagy kréta szinü taknyos ülepedéket képez, néha vérrel vegyülve, ez kivált az arany eresék vizelletének tulajdona; az illy húgy visgálva sok fehérnyét foglal magaban, mi ha a' húgy megmelegszik öszefut; a' bőr fölületén támadnak néha viszkető ki ütések, mit néha jó jelnek tartani; néha kivált ha a' beteg soká fekszik egy helyzetben a' bör megvörösödik minek gyakran rossz következései lehetnek. — A' bőr száraz, hideg, feszült, izzadásra nehezen hajló. Ezen tetemes bajok nagy hatással vannak a' beteg idegrendszerére, 's innét támadt a' nyughatatlanság, komolykór, élet unalom, az illy betegek vigasztalhatatlanok, hajdani legkedvesebb barátjaikra is haragszanak, hirtelen haragra lobbanók, — álom kerüli bágyadt szemeiket, mert mihelyest el szúnyadnák, vagy a' megfojtás ijedsége riasztó félelmes álmai — igy végre az elme tehetség a' szüntelen,

ébren létel által, ki lesz meritve különös ferde fogalmok van közönséges tárgyakról, sőt félre is beszélnek, 's ha a' vizkór nagyobb fokot ért el, 's az agyra nyomást külöl, annek tehetségét elnyomja, ilyenkor folytonos láz is csatlódik a' bajhoz, 's a' beteg ereje kimeritetve öntudat nélkül fekszik, 's az idegés bántalmak tüneményei közt meg szünik élni. — De nem minden bőrvizkór szokott eféle utat követni, mert hogy ha a' baj nem idült, ha el nem hanyagoltatott, vagy rosszúl nem ápoltatott, 's nagyobb betegségekkel nem szöveményes, a' beteg maga idején a' káros hatásoktól óvatik, czél irányos gyógymóddal egésségbe megyen által.

Jóslata ezen betegségnek ha egyedül bőrvizkór, minden más betegségekkeli szöveménytől ment, 's ha az egymi egésséges, a' baj nem idült, 's a' beteg élet-ereje nincs kimeritve az évszak éghajlat a' beteg alkata kedvezőbb jóslatot enged, ellenben ha más betegségek, senyvek, okozták, vagy feltartják a' bajt akkor szomorú, sőt bőrvizkór melly kivált a' test életmüves részei beteges gyógyithatatlan hibái által okoztatott, vagy fen tartatik, a' müvészetnek meg átalkodottan ellen áll, 's a' müvészet minden igyekezetét kijátsza.

Gyógymód. Minek előtte a' gyógyitást megkezdenők, szükség mindenek elött, a' betegektől minden káros behatásokat elháritani, mellyek a' bajt vagy okozták, vagy nagyobbitják, gondoskodnunk kell főképp száraz tiszta mérsékelt légről szemügyre vévén minden környülményeket mellyek a' beteg bajával szöveményben állanak; ha mondom mind ezek czél irányosan megtétettek, kivált ha a' beteg jó alkotmánnyal 's küleménnyel bir, ekkor a' gyógyitás könnyü, söt számtalan sok példák vannak, hogy ezen betegséget maga a' természet gyógyereje gyözte le. — Ha pedig a' káros behatások el nem mellözhetök, vagy a' támasztó 's fentartó okok el nem háríthatók, 's az egymi ereje hanyatlani kezd, ekkor e' baj müvészet segitségét

igényli, sőt gyakran evvel is megátalkottan daczol, leg inkább akkor, ha nevezetes életmüvek együtt született vagy később támadt életmüves hibái által okoztatott, vagy feltételeztetik, ugy mint tüdövész nemesebb életmüvek kökeme, rák, máj, vagy kivált vesék megkeményedése, vagy más bántalmai által, ekkor minden igyekezetünk 's gyógytervünk füstbe megy, 's itt igen szük körünk marad munkálodásunkra, melly palástolóra, vagy a' beteg nagyobb bajai enyhitésére kórlatoltatik.

A' gyógymód tervezésénél jól ügyelve minden szövevényekre, 's kórjeleire, leg első javalatot nyújt annak bélyege, ugy ha ez gyulasztó, eröteljes egymiknél fordúl elő, lobellenes gyógymódot választunk, ha hevesebb foku erősebb lobellenes gyógymódot kiván, az illyen esetekben néha ismételt érmetszések, gyakrabban helybeli vér kiüritéseket szokás használni nádalyok, vagy véres köpölyök által; ez utobbiknak az a' haszna is van, hogy ki szíván a' vért, a' bőr hajszál edényekből, ezeket megszabaditják a' tolulástól 's a' vér keringés bilincsei illy helyütt fel oldatnak; hasznok továbbá abban is áll, hogy izgatván a' bőrt ennek egész tehetségét életbe 's mozgásba hozzák, 's igy a' rendes munkaságra ösztönlik, melly kigőzölgésből 's felszivásból áll. — A' gyengébb lobellenes bánásmódot igényel, melly lágyitó főzetekből ásványos vagy nővényes savakkal eszközöltetik, nagy dicséretet nyertek e' bajokban; a' borkő, salétrom, szalamia só, hozzá számittva a' gyengébb hashajtó savakat (sales) mellyek a' bélhuzamot csekély mértékben izgattják, 's gyakoriabb ki választásokra 's kiüritésekre birják, 's igy mint egy elvezetékül szolgálnak; ide tartozik a' táplálat csökkentése, ha a' betegnek kevés kőnnyü emésztetü ételek adatnak, ezek használatával a' gyuladásos fokot csökkentjük, 's egyszersmind a' vissza pótló rendszert ezen viznek felszivására igazitjuk, mert igyekszik a' természet vesztett anyagát vissza pótolni, ez pedig a' fel szivó edények műhelyében történik; a'

fel szivó edények tehát leginkább a' folyósabb test részeit szeretik fel szivni, 's e' folyó test, jelenleg igen böven találtatván, t. i. a' viz fel szivatik, harmadik haszna ezen bél húzamra munkálódó szereknek az is, hogy a' gyomor általok ki tisztittatván, az orvosi szereknek nagyobb hatások lészen, mert az egész életmüvel ekként gyorsabb érintésbe jö, 's a' vissza hatás is szaporábban történik. — Továbbá az egész életrend (Diaeta) a' betegségnek megfelelő legyen, mindenek elött száraz tiszta mérsékelt levegőrül, a' beteg lelki nyugalmáról kell gondolkodnunk. — Hol a' betegség forgékony gyengeségen (debilitas erethistica) alapúl, ott ollyan gyógyszereket választunk, mellyek a' gyengeséget elhárithatják, igy erősitők, 's ha ez tán tompa (torpidus) bélyegü volna, akkor az élet eröt ösztönlő szerekhez folyamodunk; vigyázva mindazonáltal a' betegséggel lévö szövemenyekre.

Az idült lappangó gyuladások ellen eddig, bizonyos szerünk nincsen, de az orvosok, ebbeli bajok gyógyitásában észre vételei, az Ibolyónak (Jodium) köszönik leg inkább legnagyobb sükerét; — a' Csuzos, sebes folyamatu vizkór ellen dicsértetik a' Kikerics (Colchicum autumnale) mákony festvénnyel, igen meglepő ennek használata után, a' viznek kivált az izesülésekből való elenyészte; hasonló foganatu ezen szer, az Orbánczos 's vörhenyes vízkór ellen — a' váltó lázak (febris intermittens) következtében támadt, börvízkórban, hasznot hajt a' China héj májd áztatva, mint forrázat májd fözetben, leg inkább por alakban; forrázathoz szeretik az Orvosok kapcsolni, a' kálmos gyökeret, 's édesített ásványos savakat (acida) — a' mocsáros senyv ellen China héj, vas készítményeivel, 's erös hashajtó szerekkel használtatik, a' vas, a' fehérkórból eredt vízkórba is igen dicséretes szer, kivált Ibolyóval — a' szensavas vas magába, vagy China héjjal 's füszerekkel (aromaticis) 's közben erős hashajtókkal, a' süllyös vízkórban süly elleni szerek, ugymint maláta (mal-

tum) ser. Czitrom lév nagy adagokban 's tejjel való élés — az Aranyeres börvízkórban nadályok gyakorább feltételele a' közép husra, belsőképen hashajtók kénkővel vagy nélküle. A' görvélyes vízkórban kivált a' görvélyes kórszúny ellen (Diathesis Scrophulosa) kell munkálodni, 's czélunkat leginkább görvély ellenes szerekkel érhetjük el de tartoznak az Ibolyó, masitó szerek használata, 's hashajtók.

A' második rendű vízkórban hol a' baj vérbe felszivatott genytől eredt, egyedűl a' zöldlő az, melly e' nagy feladatnak neniképp megfelelhet; ezen szer is, noha sok orvosoktúl igen dicsértetik, a' betegséget meg törni nem képes, legfeljebb ha némi javulást okozni látszik. — Ha a' vérbe fel szivott húgy okozta vagy tartja fen a' bajt, vesék bajának megfelelő orvoslás szükséges, jó foganattal használtatnak illyenkor, a' vérkiüritések kivált nadályok által, a' vesék táján; ugyanott igen, jól használhatók, a' lágyitó borogatások vörösitök, pörs 's hólyag húzók mint Authenriet irja Mustar-mag kovász kőrösbogár tapaszok 's a' t. belsőképen Kikirics bora (Vinum Colchici) mákony festvénnyel, borkővel, hánytató gyökérrel kis mértekben, mert ezen szer ekként adatva nem csak lobellenesen működik; de egyszer'smind a' bőr kigőzőlgést (transpiratio iutanea) elő segiti 's ezen működése igen nagy fontosságú. Vesék azon bajában hol az a' szeszes italok vissza élésétől támadott, a' folytonos tejjel való élés nagyon ajánlható. — Hol a' vízkór tetemes nedv vesztés következtében támadt, vas készitményei, zsongitó (tonica) erösitő szerek ajánltatnak, ajánlják ezen esetben némelly orvosok a' vér által szüretését (transfusio sangvinis) de mivel ezen mütétel nagy veszedelemmel párosúl, ezt ajánlani nem tanácsos; ha ez csak ugyan jó sikert igérhetne ajánlható volna, kivált azon vízkórban hol fel szivott geny által romlott vér okozta a' bajt.

A' gátolt vér-eres keringés következtében támadt vízkórban, szükség azok elnyomott tehetségét vissza állitani, melly vér teltől támadt, vérkiüritések által; ha pedig azoknak zsonghiányától vagy falai kifeszitésétől támadt, azokra igatólag hatni, ide tartoznak külsőkép a' bőrnek mindennemű izgatásai, vörösitői, hólyaghazói 'sa't. belsőkép ollyanok, mellyek az élet rendszer tehetségét magasitják, ezek a' tisztán ösztönlök 's az erős hashajtók.

Ha a' vízkórnak támasztó 's elő késziti okait minden kutatásnak daczára sem valánk szerencsések feltalálni, ugy egyedűl azon javallatnak kell megfelelnünk, hogy az öszve gyülemlett nedvet bár mi úton kiürittsük; illyenkor ennek eleget tenni akarván gyakrán gyökeres gyógyitást eszközöltünk, gyakrán mondom, de nem mindég ez kivalt akkor remélhető, a' midőn a' vér 's fel szivó edények a' víz által nyomatva tehetségeiben akadályoztatnak, így kiszabaditván ezen edényeket békóból, új életre derülve emelik fejöket a' nekik természettől rendelt müködésre. Ezen javalatnak több féle úton lehet megfelelni, 's annak választásában nagy figyelemmel legyünk, kiüritése eszközöltetik vagy sebészi kézzel, melly itt szinte kettös u. m. a' nedvnek ki csapolásában, melly vagy tőszúrással acupunctura vagy bémetélésekkel scarificationes, történik; mind kettő megfelel a' kivánt czélnak, de fő figyelmünket igényli a' hely mellyen ez megtörténjék választása, tilos minden helyen, hol Orbánczos gyuladásnak, vagy más bőr gyuladásnak csak nyoma is van, jól ügyelre tehát, hogy a' bőr izgatott tájékán ezt tenni óvakodjunk; választjuk tehát a' legegésségesebb 's legfeszültebb részét a' kőztakaróknak, leginkább az al czombok belső részét, a' bokák táját, egyszerű gerellyel vagy bistori gerellyel két vonalnyi mélységű 3—4 vonalnyi hoszuságú bémetéléseket teszünk, egynehányat, 's azon részt, vagy száraz pemettel vagy szivacscsal be kötözzük, a' ki szivárgó nedvnek felfogására, hogy ha a' sebzett hely

némi gyanus vörösséget mutatna, azt tüstént a' hajszál edényeket izgató szerekkel kell borogatni; illy' esetekben legnagyobb 's csalhatlan gyógyeröt külől a' Camphor, melly akkor is ajánlható ha a' beteg soká feküvén a' szüntelen nyomástúl részei vörösödnek 's Decubitus fenyegetne.

Az erömüves Dinamicus gyógyszerek is eszközlik a' víz ki üritését. Minekelötte az egygyes szerek előszámlálásához jarúlnánk, melly a' természet mind a' három országábúl vétetik, szükség, azoknak müködése minémüségét emlitenünk. Ezen szereknek okvetetlen szükség némelly kiüritő életmüvet vagy rendszert bathatosan izgatni, mellynek következésében, a' felszivásnak okvétetlenül következni kell, melly olly nedveket támad meg, mellyek az életmüves testtel leggyengébb öszsze köttetésben állanak, mellyek nem esak fölöslegesek, de az életmünek egyszersmind terhére vannak, ezen kiüritő utai az élet - müves testnek a' bélhuzam a' vesefüggelekeivel és a' bőr.

A' Hashajtók nagyon erős befolyással birnak, a' nedvek ki üritéseiben 's általok a' nedvek nagy kiüritését eszközölhetjük, csak fájdalom hogy a' has-hajtók az életmüves eröt, a' testet erösebben támadják meg, mint a' vizellet hajtók, 's egy általjában tovább folytatva használatuk ártalmas kivált hol a' beteg ereje már ugy is meg van törve; illy esetekben nagyobb foganatuak a' vizellet hajtók, ellenben nagyon hasznosak a' hashajtók a' Csúzos, köszvényes Orbánczos arany eres vízkórbau a' hol még a' boteg ereje nincs kimeritve. A' vizellet hajtók használata tovább türhető, ezek nem gyengitik annyira a' testet, de müködésök sem olly hatós, sem olly bizonyos; egy általjában a' hashajtókat könnyebben tudjuk czélirányosan 's foganattal használni, de a' vizellet hajtók ereje, kivált ha az életmüvek hibája hozzá járúl, ritkán felel megkivánatunknak 's használatuk a' legjártasbb müértő kezében is igen sokat hágy még kivánandót. Némelly vizellet hajtók a' bélhuzamra is árasztják erejüket, mellyek egyesítve

mákonnyal elhatározottabban müködnek a' vesékre; oka alkalmasint az lészen, hogy izgató erejök a' mákony által tompitva nem izgatja az első felvevő életmüvet t. i. a' bélhazamot; mert ennek élete a' mákony által tompitva vagyon; de felvéve az edények által, végre a' kirendelt helyen külölik legottan hatásukat, melly még a' bélhuzamba el nem pazaroltatott, ez leginkább a' csillát (*Scilla*) és kikericset illeti.

Az izzasztó szerek még inkább támadják meg az életmüvet 's gyengitik mint a' hashajtók, és kisebb sükerrel hatnak mint az elöbbiek, 's azért némelly orvosok el is hanyagolták, mind-azon-által bizonyos vízkórokban, kivált mellyek a' vesék bántalmaitól erednek igen nagy hatásuak.

Ezen hatós szereknek elő számlalását, azon renddel a' mint a' természet országábúl vétetuek, kezdjük.

I. Szerek az ásvány országból.

Első az Ibolyó, melly kivált ujjabb időkben sok bajokban, ugy ebben is tündöklö szerepet játszik. Jahn orvos volt első ki ennek használatát belső és külsőképpen létre hozta Coindet Ehotsom kővették példáját. A' bőrvizkórban és annak nemeiben 's mindenkor fényes sükerrel, Jahn, öszveköttetésben édes higannyal ajánlja mellynek nagy sükerét látta. — 2-szor Hamag (Kali) kivált az ásvány és növény hamag savai, a' szén szavas hamag melly régenten már a' húgykö ellen is nagy sikerrel használtatott, itt is fényes munkálatot külöl az eczetsavas hamag az eczetsavas szigak, a' borkő (terra foliata tartari) elö mozditják a' bélhuzam kiüritéseit kissebb adagokban a' vésere hatnak ezen utóbbi mőködése magasztaltatik kivált ha egy szemer hánytatógyökérel adatik öszekőttetésben. 3-szor Dárdány

(Antimonium) hánytató borkö adatott vagy kisebb menyiségben, hogy emélygést okozzon, vagy teljes adagban; mind a' két esetben hathatósan segiti elé a' felszivást, mi több minden kiválasztó életmüveket nagyobb életre serkenti 's számos tapasztalások bizonyitják több vizkóroknak egyedül hánytató borkővel való meggyógyitását. 4-szer az arany-készitményei mellyek kivált legujjabb idökben igen használtattak 's gyógyerejét kivált a' vesékre arasztják 's mint egy kizárolag vizellet hajtóúl használtatott a' vizkórbun. 5-ször az ezüst és 6-szor a' réz készitményi.

II. Vizkór elleni gyógyszerek a' növény országból.

Ezek igen számosak, nagy része még a' leg regibb időkből örökségül szállott az újjabb századra része az új századnak találmánya.

1-ször Rozsliszt mezeritzi la Roche, ajánlja rozsliszt fördöjét a' has 's bőrvizkór ellen, a' beteg egy zsákba öltözködik, mellybe 4 mérő liszt vagyon töltve ugy hogy teste legalább 4 újnyi vastagságú lisztől környeztessék, ezen bánás mód sok makacs 's hol más vizkór ellenes szereknek ellentállott, győzött meg legyen?

2-szor. A' tengeri csilla (Scilla) ezen bajnok szer a' vizkór ellen régenten használtatott 's most is számosan használtatik. Ennek működése erös csipös másitó, és a' felszivást elö segiti, 's másrészt vizeket hajtó, de talány az még eddig, valljon a' vizellet nővekedését közvetlen vesét izgatásá, vagy a' növekedett felszivásnak tulajdonitsuk, fájdalom ezen olly nagyon hasznos szer, is gyakran czélt téveszt, 's hivatásának meg nem felel, talán egy kevés mákony köteleségére emlékeztetné. Ellen javaltatik ennek használata a' gyenge gyomornál, ellenben igen hasznos hol

ez nyákkal van megterhelve, használata ne legyen folytonos, hanem félben hagyó más szerekkel felváltva.

3-szor. Kikerits Colchicum. Ezen növény Störk által használtatott a' vízkór ellen, hol gyökere hol virága, mos leg inkább magja divatlik festvényformában: bir ez hánytató erővel, ezt azonban könnyen lehet szinte azon szelidítő szerrel, mellyre már több izben a' mákonyba ismertünk vegyiteni. Ezen szernek hatása leg inkább a' vesékre árad el, hosszabb használata káros, de nem is szükséges mert hatása vagy nem sokára külekezik vagy végképp kimarad.

4-szer. Zászpa gyökér (veratrum album) ennek működése hasonló az előbbihez.

5-ször. Terpentin Olaj ennek külömbféle nemei használtatik ez belső és külsöképpen, hogy a' vesékbe is eláradt, annak bizonyságát a' vizelletnek sajátságos szaga tanusitja, belsöképpen fejetekbe, vagy pillulákban vagy Lequar formában China héj porral külsöképpen a' tájékára kenetik vagy lábak talpára.

6-szor. Gyalogfenyö Juniperus Communis ezen növénynek minden részei a' vizkór hathatós gyógyszerei; használtatnak jelenleg gyökere héjástúl, tökéje ágaival, 's a' magja melly gyógyszer belső vagy külsőképpen használtatva külömbféle formában adatik, ugy a' magja Czukorral öszsze törve, vagy forrázatba vagy mint palitott szesz, lepárolt víz, főzetbe, 's azoknak olajja is hatóságát rég tanutitotta, gyökere is hasonló forrázatokba még inkább főzesekbe használtatik, 's gyántás alkotó részeivel vesékre hat egyenesen, külsőképpen csak magja füstölésül szolgál a' Bőrvízkórós tagokra, a' tőle származott olaj külsőképp használtatva fényes sükert mutatott.

7-er Nyirfa. Betula alba ezen növenynek levelei zsákba varatván a' vízkórosoknak szalmuzsákúl szolgálnak 's hiteles irók szerint ezen egyszerű szer képes volt sokszor a' Bőrvízkórt eloszlatni,

8-or Kapotnak gyöker azarum Europaeum ez is igen jeles szer kivált hol már kifáradtunk a' más dicsért szerek sikeretlen használatával.

9-er Cinanchum viecetoxicum.

10-er Europai Olajok ehhez leginkább használható csekély ára miatt a' fa olaj 's az angoly orvosok szerént következő módon a' beteg teste dörzsöltetik meleg fa olajjal egy óráig többször napjába 's gyapottal (Vatta) egész teste bevonatik, pár napok lefolyása alatt megjelenik a' vizellett szaporodás.

11-er Fekete Bodza. Sambucus nigra, ennek virága mint izzasztó, gyökerének héjja pedig mint vizellet hajtó kivált a' legújjabb idökbe annak kivonata a' Természet visgáló gyüllésen Besztercze Bányán igen dicsértetett, számos követökre talált 's megfelelt az orvosi világ igényeinek ha nem mindég, de még is gyakran használtatott ezen gyökérhéjának a' ki sajtolt leve, már régénten is a' köznéptől vízkór ellen csoda hogy olly soká kerülhette ki az orvosok figyelmét holott, a' köznép gyakran ott tett véle legnagyobb csodakat hol az orvos a' szerek válogatásában kifáradt 's a' reményel felhagyott, 's ezen szer mint sok hiteles férfiak alittják t. i. Kivonattja a' gyökér héjjának szárazra kipárolva, egyedül használva már is elégséges volt e' betegség legyözésére, a' köznép vagy is inkább a' Kuruzsolók a' ki sajtolt gyökér héjjának levét 3 — 4 sőtt 6. Kanállal adják egy napra, 's a' szárnyalló hir szerint a' vizellet nagyon megindul.

12-er Csikorka gyökér Radix graciolae, por vagy forrázát alakban.

13-or Piros gyüszű fü (Digitatis purpurea) ezen erös vizellet hajtó, még eddig mindég mint egy bajnok müködik a' gyakran oriási betegség ellen, 's ha az ellent végképp meggyözni nem is birja, akkor legalább mint segéd szer hatossan müködik, iltyen nagy hatásu hol ő maga gyökeressen irtya ki a' bajt, a' Csuzos, vörhenyes víz-

kór, 's illy esetekben por alakban ajánltatik, mákonyal és édes higannyal, javalva van azon esetekben is hol némi gyulladásos allapot lappang, vagy hol sziv életmüves bajai feltételezik a' vízkórt.

14-er A' közönséges Dohány Nicotiana Tabacum, ezt kivált a' tompa bélyegű vízkórban használják mint főzetet.

15-ör Ernyös körtike (Pyrola v. Chimophila umbellata; ezen szernek fényes sükerét volt alkalmam látni a' Pesti Egyetemi kórházba, hol azt Tudos Tognio Tanár Úr nagy foganattal használta.

16. Sártök (Cucumis Colocynthis, a' bél huzam ki üritését eszközölve segit.

17-er Gönye (Bryonia) ennek gyökere jó Rhenusi borba 24 vagy 48. orakig áztatva nagy sükert mutat.

18-or Chyococca angvifuga. Chyococca Densifolia.

19-er Gutt mézga (Gumi guttae) ez is rég olta fenn áll a' vízkór elleni szerek rendében, már magában vagy más hashajtokkal. Föszerét vagy is alkotó részét teszi a' Bontzius Vízkór ellenes labdacsainak mellyek következendökből szerkesztvék, alloë, amonagyanta (Gummiamoniacum) Guttmézga, Kamonna (Scamonium) kénysavas hamag és a' Csilla méze.

20-or Sajtolt Tilio olaj (oleum crotonis Tiglii) melly közönségessen mint a' leghatalmassabb hashajtó ismeretes.

21-er Szenega gyökér (Polygala Senega).

22-er Mustar mag olaj (Oleum Synapis) mint hatalmas vizellet hajtó jelenleg is használtatik.

23-er Hunyor gyökér (Heleborus niger).

24-er Czitrom alma (Citrus medica) ennek ki sajtolt leve igen hasznos kivált a' gyullasztó bélyegű vízkórba vagy a' hol nedv pangások nagyitják a' bajt, továbbá aranyér, 's hó szám kimaradása következtében támadott vízkórban vagy máj gyulladásos állapotyában adatik ennek leve kanalanként nehányszor napjában a' betegnek,

's így folytatva egy ideig ezen egyszerű szer számos víz kórokat meggyözött.

III. Szerek az állat Országbúl.

1-ör A' Penész bogárak (millepedes) és a' körös bogár ezek mint vizelet hajtók használtatnak külömböző alakban; a' penész bogárak fejetben (in emulsione) vagy borba áztatva adatnak kivält Petrezselyem vízzel (aqua petrozelini) a' körös bogárak por vagy festvény alakba adatnak noha némely orvosok az utobbi álakát nem kedvetik. Mind ezen szerek csak ott ajánlhatók hol a' vízkór veséknek zsonghiányos baján alapszik, 's minden izgatás nélküli és tompa (torpidus) vízkórban.

2-or A' hangyák ezek fördöbe használtatnak mi szerint a' bört izgatva tehetségét fel magasztalják 's ki gözőlgésre kéntetik.

3-or A' tej (lac) kivált azon esetekben ajánlható hol a' szeszes italokkal való vissza élés okozta a' vízkórt, illy esetekben a' tiszta téjjel való folytonos élés gyakran elégséges a' vízkór legyözésére.

Mind ezen szerekhez szükség emlitenünk az ásványos vizeket, kivált azokat mellyek Ibolyóval, vagy savakkal vannak terhelve, hasznosak ezek gyullasztó- bélyegű bőrvízkórban, miszerint gyulladási fokat lelljebb szalittják, a' vasat magában foglaló fördök ott kivált hasznosak hol a' baj, a' bőr 's ennek edényei gyengeségén gindárságan alapúl, hasonló foganatúak a' füszeres fürdök és erösitő Zsongitó 'timanyos fördök, mellyeket belátásunk szerint rendelünk, ide tartozik a' tölgy, China, 's füzfa héjja 's a' t. Végre a' Bőrnek külömbféle izgatásai kivált a' vissza vert kütegek következtében támadt vízkórban, illyenek a' csalánnyal vagy más csipös füvekkel való érintése csipös erös 's füszeres szeszekkel való bedörzsölése, végre a' füszeres füstök külömbféle anyagokbul, mellyekkel a' testet

füstöljük, mind ezek igen hathatósan munkálodnak ha választasuk jól sikerült.

Végre azon szabályhoz hiven kell ragaszkodnunk, hogy az elő számlált szerek választását mindenkor a' leggyengébektől kisérleteket téve kezdjük 's csak fokonként mennyünk által a' hatalmasabbakra, ne hogy az életmüvet erössen megtámadjuk. Továbbá ha az emlitett szereknek folytonos használata kissebb müködést mint kiványuk vagy annak szokott természetétűl kivánhatnánk külölne, félre kell egy időre tennünk 's helyébe más szert alkalmaznunk, mert meg esik gyakran hogy az élet müves test ezen szerekhez mint egy hozzá szokik 's éppen vissza hatást nem külöl, mindazonáltal sok marad még a' vízkór gyógyitásában tenni való, mit az Orvosi világ még eddig nem nyujthatott.

Theses.

1. Hydrops, ex turbata circulatione venosa, et hinc ortis anomaliis oritur.
2. Medicinae studium nisi morte terminandum.
3. Maxime obest perfectioni medicinae, unam sequi sectam.
4. Medicus temeritate et pusillanimitate saepe male consulit aegro.
5. Praestat prolibus lusus (praecipue Gymnasticos) exercere quam seriis vacare.
6. In educatione prolium magna habenda ratio temperamenti.
7. Inoculatio vaccinae per totam vitam tuetur contra variolas.
8. Chirurgia, Medicinae. arctioribus ac est, vinculis juncta esse deberet.